

درس ۸: جنگ جهانی دوم و جهان پس از آن

مهمترین مشکلاتی که در فاصله میان دو جنگ وجود داشت (به ویژه برای اروپاییان) که موجب وقوع جنگ جهانی دوم شد؟
مشکلات:

۱- عدم وجود صلح پایدار: توضیح از روی کتاب خوانده شود

۲- ضعف جامعه ملل: مشکلات جامعه ملل: { ۱- نداشتن قدرت در رسیدن به اهدافش } نتیجه: در حمله برخی کشورها
{ ۲- نداشتن ضمانت اجرایی در تصمیماتش } به کشورهای دیگر اقدام بازدارنده و مؤثری انجام نداد.

دلایل: (۱) عدم عضویت برخی کشورها مثل آمریکا و شوروی (نقش مهم در تضعیف جامعه ملل داشتند)

(۲) خروج آلمان و ایتالیا از آن ← باعث بی اعتباری جامعه ملل شد

۳- ناتوانی اقتصادی کشورها: مهمترین مسئله جهان و اروپا بعد از جنگ جهانی اول:

{ ۱) بازسازی ویرانی‌ها } در این زمینه برخی کشورها
{ ۲) رونق اقتصادی }

۱- موفق بودن: مثل انگلیس
دلایل: وجود منابع، داشتن مستعمرات
۲- ناموفق بودن: مثل آلمان

دلایل: (۱) دادن غرامت، (۲) نداشتن مستعمرات، (۳) ویرانی‌های شدید →

راه حل: وام دادن آمریکا به آلمان (چون آمریکا در جنگ صدمه چندانی ندیده بود) ← رکود اقتصادی ناگهانی در آمریکا

← بهم ریختن اقتصاد جهانی (ناتوانی اقتصادی) ← روی کار آمدن حکومت‌های دیکتاتوری ✓✓

۴- پیدایش حکومت‌های تک حزبی و نظامی: مهمترین حکومت‌های تک حزبی و یا دیکتاتوری:

۱- استالین در شوروی
۲- موسولینی در ایتالیا
۳- هیتلر در آلمان
۴- توسعه طلبی نظامی ژاپن

۱- استالین در شوروی: اقدامات:

الف) بعد از لنین با کنار گذاشتن (رقیب) قدرت را به دست گرفت

ب) با تحکیم موقعیت سیاسی خود سعی کرد حکومت دیکتاتوری ایجاد کند

ج) ایجاد تغییر و تحول در شوروی با اجرای برنامه‌های اقتصادی و فرهنگی مثل: (۱) اشتراکی کردن زمین‌های کشاورزی با زور و خشونت، (۲) رشد سریع صنعتی: اساس آن: تولید کالاهای سرمایه‌ای و تسلیحات نظامی ← افزایش تولید ماشین‌آلات صنعتی،

برق، نفت، فولاد و زغال سنگ

د) قتل یا تبعید مخالفان به سیبری مثل: بلشویک، اندیشمندان، دیپلمات‌ها، کارگران، اعضای حزب کمونیست و مردم عادی

ه) در بعد خارجی: (۱) تلاش برای توسعه ارضی در اروپای شرقی، (۲) بستن قرارداد محرمانه، عدم تجاوز به آلمان به علت بی اعتمادی و دشمنی ✓✓

۲- موسولینی در ایتالیا:

{ الف) وجود تورم، رکود، اعتصاب و ناآرامی‌های کارگری در ایتالیا }
{ ب) ناتوانی حکومت مشروطه در حل مشکلات } باعث قدرت‌گیری موسولینی در ایتالیا شد

موسولینی از حزب فاشیست بود
- خواهان: حکومت متمرکز تک حزبی

← فاشیست‌ها ملی گراهای افراطی که:

مراحل قدرت گیری موسولینی:

الف) توسط پادشاه به درخواست زمینداران بزرگ، نظامیان و صاحبان صنایع نخست وزیر ایتالیا شد
ب) از طریق تقلب در انتخابات مجلس پیروز شد و با کنار گذاشتن احزاب دیگر قدرت را به دست گرفت و خود را «دوچه» نامید

اقدامات موسولینی:

- ۱- با کمک وسایل ارتباط جمعی و تبلیغات مردم را تحت نظارت خود درآورد
- ۲- با کمک سازمان امنیتی و پلیسی خود مخالفان را سرکوب کرد
- ۳- عمل به وعده‌های خود درباره بیکاری و تورم و پایان دادن به اعتصاب‌ها
- ۴- در بعد خارجی: احیای روم باستان و تصرف دریای مدیترانه و شمال آفریقا ← حمله ایتالیا به اتیوپی

۳- هیتلر در آلمان: حکومت آلمان بعد از شکست در جنگ جهانی اول: و پناهنده شدن امپراتور آلمان به هلند حکومت جمهوری بود که به علت:

- الف) پذیرفتن قرارداد ورسای
 - ب) وجود تورم و رکود
- حزب نازی: مثل فاشیست‌ها ملی گرایان افراطی و نژادپرست بودند شعار آنها: «آلمان بیدار شو»
- ۱- تحریک احساسات مردم
 - ۲- بیان مشکلات آلمان و راه حل آنها
 - ۳- تأکید بر لغو معاهده ورسای و تجدید قدرت آلمان‌ها

مراحل قدرت گیری هیتلر:

- ۱- حزب نازی در انتخابات مجلس به پیروزی رسید
- ۲- به درخواست صاحبان صنایع، زمینداران و نظامیان صدر اعظم آلمان شد
- ۳- با کنار گذاشتن احزاب دیگر قدرت را به دست گرفت و نظام دیکتاتوری تک حزبی را برقرار کرد و خود را «پیشوا» نامید

اقدامات هیتلر بعد از رسیدن به قدرت:

- ۱- منحل کردن تمام احزاب سیاسی به جز حزب نازی و پاکسازی ارتش و مؤسسات از آلمان
- ۲- سپردن امنیت داخلی به سازمان مخوف به نام «گشتاپو» و ایجاد مراکز کار اجباری برای مخالفان
- ۳- انجام برنامه‌های گوناگون برای تحول اقتصادی و عمل به وعده‌های خود مثل: الف) ایجاد شبکه راه و راه آهن، ب) ایجاد مؤسسات عمومی، ج) ساختن کارخانجات متعدد از جمله کارخانه‌های تولید اسلحه
- ۴- در بعد نظامی تقویت ارتش و مؤسسات نظامی و مجهز کردن آنها به سلاح‌ها و فناوری پیشرفته
- ۵- لغو معاهده صلح ورسای
- ۶- در بعد خارجی: تلاش برای توسعه سرزمینی (شعار: آلمان برای رسیدن به فضای حیاتی باید بخشی از اروپا را تصرف کند)

۴- توسعه طلبی نظامی ژاپن

اصلاحات نیمه دوم قرن ۱۹ در ژاپن انقلاب میجی نام گرفت. نتیجه: روی کار آمدن حکومتی کاملاً مرکزی در ژاپن

نخستین اولویت‌ها پس از انقلاب میجی:

۱- تغییر وضع ناتوان ژاپن در مقابله با جهان گشایی‌های غربی

۲- جبران عقب‌ماندگی‌های نظام قبلی

عکس‌العمل ژاپن در پاسخ به این نیاز اساسی:

سرمشق قرار دادن کشورهای غربی و اعتقاد به اینکه آسیای‌ها با استفاده از ریشه‌های اصیل خود نمی‌توانند در مقابل تهاجم غرب مقاومت یا مقابله کنند.

نتیجه: ۱- اقدام به صنعتی شدن ۲- استعمار سرزمین‌های دیگر

نتیجه: ایجاد تغییرات اساسی در بخش‌های نظامی، آموزش و پرورش، مالیات و قانون اساسی متناسب با این تحولات

وضعیت ژاپن پس از جنگ جهانی اول:

۱- تحمل زیان‌های ناچیز، ۲- شکوفا ماندن اقتصاد (با وجود اینکه ژاپن جزء اتفاق مثلث بود)

رشد صنعتی ژاپن با دریانوردی و قدرت نظامی ارتباط داشت

علت: چون اساس صنعت آنها بر واردات مواد خام استوار بود

نتیجه: به قدرت رسیدن نظامیان در ژاپن

اقدامات نظامیان:

۱- توسعه طلبی نظامی ۲- حمله به همسایگان مثل چین

۳- تشکیل دولت‌های محور همراه با ایتالیا و آلمان (دولت‌های محور: ژاپن، ایتالیا و آلمان) مهم

جنگ جهانی دوم:

شروع جنگ و سال‌های پیروزی دولت‌های محور:

۱- سرمست از پیروزی‌های جنگ جهانی اول

۲- به دست آوردن بیشترین سهم از تقسیم دنیا

۳- داشتن رقیبی نیرومند مانند آلمان

وضعیت انگلیس بعد از جنگ جهانی اول

چگونگی شروع جنگ جهانی دوم:

حمله ناگهانی آلمان به نیمه غربی لهستان

نتیجه: ۱- اعلان جنگ فرانسه و انگلیس به آلمان

۲- تشکیل محور اتحاد بین آلمان، ایتالیا و ژاپن

۳- تسلط آلمان بر بخش زیادی از غرب اروپا

یک نکته: مهمترین دستاورد ارتش نازی: شکست و اشغال فرانسه بود. (مهم)

علت مصالحه هیتلر با استالین و اجازه اشغال نیمه شرقی لهستان به شوروی:

عدم تصمیم هیتلر به جنگ همزمان در دو جبهه شرقی (شوروی) و غربی (فرانسه و انگلیس)

اقدام هیتلر پس از فتح پاریس: درخواست تسلیم شدن از انگلیس

نتیجه: عدم تسلیم شدن انگلیس به علت کمک آمریکا به انگلیس

نتیجه: ۱- وقوع نبرد شدید در هوا، دریا و زیر دریا

۲- وارد شدن خسارات سنگین به انگلیس

۳- عدم موفقیت نازی‌ها در تصرف انگلیس

وضعیت جنگ جهانی دوم در دو سال اول:

- ۱- حمله نیروهای محور به شرق اروپا و بالکان و تصرف آن در نتیجه دولت‌های محور پیروز جنگ بودند.
- ۲- حمله نیروهای محور به شمال آفریقا

حمله ناگهانی هیتلر به شوروی:

نتیجه حمله آلمان به شوروی:

- ۱- تصمیم نیروهای شوروی برای جلوگیری از ورود نیروهای آلمان به شوروی به علت: عدم توانایی مقابله با آلمان
- ۲- عقب‌نشینی سربازان شوروی از غرب به شرق و از بین بردن مزارع و آذوقه و کشیده شدن نبرد به داخل روسیه

دلایل ناکامی آلمان در روسیه:

- ۱- ضعیف شدن آلمان به علت سرمای شدید و کمبود آذوقه
- ۲- کمک نیروهای انگلیس و آمریکا به شوروی

وضعیت آمریکا در جنگ جهانی دوم:

در ابتدا: کمک مالی، تجهیزات و تدارکاتی به انگلیس و فرانسه و عدم حضور رسمی در جنگ بعد از مدتی: پیوستن به متفقین (با ادعای حمله ژاپن به ناوگان آمریکا در اقیانوس آرام) و جنگ با ژاپن در (اقیانوس آرام و شرق آسیا) و جنگ با آلمان و ایتالیا در (غرب اروپا و آفریقا)

نتایج ورود آمریکا به جنگ جهانی دوم:

- ۱- افزایش توان نظامی متفقین
 - ۲- شکست سخت ژاپن
 - ۳- ورود متفقین به فرانسه و آزاد کردن این کشور
 - ۴- ورود به آلمان از سمت غرب
- نتیجه: الف) خودکشی هیتلر
ب) اشغال شرق آلمان توسط شوروی و غرب آن توسط انگلیس و آمریکا
ج) دستگیری و محاکمه سران و فرماندهان نازی در دادگاه نورنبرگ به عنوان جنایتکار جنگی
۵- ادامه جنگ با ژاپن: بمباران اتمی دو شهر ناکاساکی و هیروشیما در ژاپن توسط آمریکا در شرایطی که نشانه‌های شکست ژاپن آشکار بود و قربانی شدن حدود ۳۷۰ هزار نفر در ژاپن طبق آمار رسمی
- جنگ جهانی دوم به طور رسمی با سقوط برلین و اعلام تسلیم ژاپن به پایان رسید (مهم)

آثار و پیامدهای جنگ جهانی دوم:

- این جنگ مهلک‌ترین و مخرب‌ترین رویداد در تاریخ بشر است که ۴۰ تا ۵۰ میلیون نفر کشته داد.
- تجدیدنظر متفکران در کارآمدن بودن تمدن غرب
- وارد شدن بیشترین تلفات به روسیه و آلمان
- آسیب اقتصادی به کشورهای اروپایی، آسیایی و آفریقایی
- بروز گرسنگی، بیماری‌های مسری، آوارگی و اختلالات روحی و روانی
- تأسیس یا تقویت مؤسسات و سازمان‌های بین‌المللی متعدد در بخش‌های روابط بین‌الملل، امنیت و اقتصاد توسط آمریکا برای حفظ نظم نوین حاکم بر جهان
- یک نکته: ظهور انقلاب اسلامی در ایران اولین ضربه کاری به نظم نوین جهان است.

با شروع جنگ جهانی دوم ایران اعلام بی طرفی کرد.

وضعیت ایران: } روابط بازرگانی گسترده ایران با آلمان
- مشغولیت کارشناسان آلمانی در ایران

عکس العمل انگلیس: تلاش برای جلوگیری از داد و ستد آلمان با دولت‌های بی طرف ← اعتراض رضاشاه ← تجارت ایران با آلمان از طریق شوروی

بهانه اشغال ایران: حضور نیروهای آلمانی در ایران

چگونگی اشغال ایران: حمله شوروی و انگلیس در شهریور ۱۳۲۰ از شمال و جنوب به ایران ← دلایل هجوم آلمان به روسیه و

- ۱- اهمیت منابع نفت باکو برای روسیه
- ۲- اهمیت منابع نفت جنوب برای انگلیس
- ۳- اهمیت ایران به علت اینکه مناسب‌ترین راه رساندن تسهیلات و تدارکات متفقین به شوروی بود

نتیجه اشغال ایران:

- ۱- عدم مقاومت جدی ارتش ایران
 - ۲- وقوع درگیری بین نیروی دریایی ایران با متفقین در آبادان و خرمشهر و شهادت غلامعلی بایندر فرمانده نیروی دریایی و برخی از همزمانش
 - ۳- استعفای رضاشاه به فرمان انگلیسی‌ها و تبعید او به جزیره موریس در اقیانوس هند
- یک نکته: ایران پلی برای پیروزی متفقین در جنگ بود و بدون استفاده از ظرفیت ایران سرنوشت جنگ تغییر می کرد

وضعیت جهان پس از جنگ جهانی دوم:

- بر اساس توافق قبلی سران متفقین (آمریکا، انگلستان و شوروی) اقدامات زیر صورت گرفت:
- ۱- سلطه سیاسی - نظامی شوروی بر اروپای شرقی
 - ۲- اشغال شرق آلمان توسط شوروی و غرب آن توسط انگلیس و آمریکا
 - ۳- محروم شدن بازماندگان جنگ یعنی آلمان و ژاپن از داشتن نیروی نظامی مقتدر و مستقل و نفوذ فاتحان جنگ در اقتصاد و فرهنگ این کشورها که تا امروز نفوذ آنها در بعضی از بخش‌ها وجود دارد

جنگ سرد

علت همکاری آمریکا و شوروی در جنگ جهانی دوم:

- ۱- جلوگیری از گسترش قدرت آلمان
- ۲- مقابله با متحدین در جنگ

نتیجه پایان جنگ و از بین رفتن دشمن مشترک:

پیدایش بی‌اعتمادی، رقابت و تنش و رواج دو اصطلاح بلوک غرب و بلوک شرق
بلوک غرب: آمریکا و هم پیمانانش که دارای نظام سرمایه داری بودند
بلوک شرق: شوروی و کشورهای اقماری آن به همراه کشورهای دارای نظام کمونیستی مانند چین و کره شمالی

ویژگی‌های بلوک غرب و بلوک شرق:

- داشتن دو ایدئولوژی مختلف برای اداره جهان

- رقابت تنگاتنگ در زمینه‌های علمی، صنعتی، توسعه تکنولوژی، تجهیزات نظامی، فناوری جاسوسی و حتی ورزش و صنعت
- برقراری اتحادها و پیمان‌های سیاسی و نظامی مانند ناتو و ورشو برای جذب متحدین بیشتر
- عدم رویارویی نظامی و جنگ مستقیم
- وجود رقابت و تنش‌های مکرر مثل ساخت دیوار برلین و جنگ‌های نیابتی (این امر موجب شد که این دوران را دوره جنگ سرد بنامند)

چگونگی پایان جنگ سرد:

- ۱- اعتراضات مردم شوروی به علت مشکلات اقتصادی و سیاسی
 - ۲- دامن زدن بلوک غرب به این اعتراضات از طریق دستگاه رسانه‌ای
- نتیجه: ابتدا: تلاش رهبران شوروی برای مهار این اعتراضات
در نهایت: فروپاشی بلوک شرق و خراب شدن دیوار برلین (پایان جنگ سرد) مهم

بازسازی و رونق اقتصادی اروپا:

اقدام کشورهای اروپایی بعد از جنگ کار سخت و برنامه‌ریزی بود که موجب ایجاد تحولات جدی و بالا رفتن برخی از آنها حتی نسبت به کشورهای فاتح شد

وضعیت ایران:

عقب ماندن ایران از حرکت پر شتاب دنیا به علت داشتن حکومت گوش به فرمان بیگانه در زمان پهلوی دوم (محمدرضا شاه)
تحولات شرق آسیا:

ژاپن (صنعتی‌ترین کشور آسیا):

- ۱- بعد از جنگ به اشغال آمریکا درآمد
- ۲- قانون اساسی جدید ژاپن، قدرت را از امپراتور و نظامیان به مردم منتقل کرد
- ۳- ژاپن با سخت کوشی مردم و برنامه‌ریزی به موفق‌ترین قدرت پیشرو اقتصادی در جهان تبدیل شد

چین:

- بعد از شکست ژاپن در جنگ جهانی، کمونیست‌ها در چین به قدرت رسیدند
- به قدرت رسیدن کمونیست‌ها موجب جنگ داخلی در چین شد:
- جنگ داخلی بین: کمونیست‌ها که شوروی از آنها حمایت می‌کرد و ملی‌گراها که آمریکا از آنها حمایت می‌کرد
- نتیجه: پیروزی کمونیست‌ها به رهبری مائو و تأسیس جمهوری خلق چین
- یک نکته: حکومت و حزب کمونیست چین با وجود رابطه با حزب کمونیست شوروی همواره سیاستی مستقل داشته است

استقلال طلبی و استعمارزدایی:

- ۱- هند:
 - درخواست استقلال هند توسط کنگره ملی هند به رهبری مهاتما گاندی
 - قبول استقلال هند توسط انگلیس به علت صدمات انگلیس در جنگ جهانی
 - ۲- بروز جنبش‌های استقلال طلبانه در جنوب شرقی آسیا و آفریقا که موجب شد ۳۰ کشور آسیایی و آفریقایی از بین مستعمرات اروپاییان به وجود بیاید
 - ۳- الجزایر: تلاش فرانسه برای سرکوب نظامی جنبش‌های استقلال طلبانه در الجزایر
- نتیجه: مقاومت مردم الجزایر و استقلال این کشور

۴- فلسطین:

- ابتدا گروه‌های کوچکی از یهودیان به فلسطین مهاجرت کردند

- انگلیس طی اعلامیه بالفور با تشکیل یک دولت یهودی در فلسطین موافقت کرد

- پس از واگذاری قیمومت فلسطین به انگلیس مهاجرت یهودیان افزایش یافت و با خرید زمین‌های وسیع بر اقتصاد فلسطین مسلط شدند

- سازمان ملل، دولت اسرائیل را با فشار شبکه صهیونیسم بین‌الملل و حمایت آمریکا و انگلیس و سکوت بیشتر کشورهای مسلمان به رسمیت شناخت

مسئله فلسطین تنها یک مسئله مربوط به مردم عرب و اسلام نیست.

دلایل اهمیت فلسطین:

۱- توجه بسیاری از مردم جهان از جمله مسلمانان، مسیحیان و یهودیان به فلسطین به علت اینکه فلسطین مهد ادیان الهی، محل زندگی پیامبران و اماکن مقدس است

۲- اهمیت فلسطین در جهان به علت قرار گرفتن آن در محل تقاطع سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا و عبور راه‌های زمینی از آن

۳- دستیابی صهیونیست‌ها به فلسطین که قلب دنیای اسلام است (یک هدف بلند مدت استکباری است) موجب سرکوب هر دولت قدرتمند مسلمان در این منطقه می‌شود که نتیجه آن تداوم سلطه استعمارگران بر اسلام است.

۴- عبور آبراهه مهم (دریای مدیترانه - دریای سرخ و اقیانوس هند) از این منطقه که موجب:

- ارتباط شرق به غرب

- رفت و آمد

- مبادله کالا از جمله نفت می‌شود